

ГУССВА О. Ю., д.е.н., професор,
Державний університет телекомунікацій

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ НА ОСНОВІ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проведено узагальнення концептуальних поглядів на визначення типології сучасної економіки у розрізі найбільш актуальних її трактувань: економіка знань; економіка «мильного бульбашу»; «глем-економіка»; «шерингова економіка». Сформовано комплексне обґрунтування перспектив розвитку телекомунікаційної галузі на основі встановленої типологізації.

Постановка проблеми. Розкриття принципів особливостей розвитку провідних галузей економіки неможливе без дослідження системного характеру трансформацій сучасного бізнес-середовища. Особливо актуальним в останні роки стає дослідження галузей, під впливом яких безпосередньо формується платформа народного господарства країни та закладаються темпи загальноекономічних зрушень. Однією з таких визначальних для сучасної економіки галузей є галузь інформації та телекомунікацій. Для того щоб реально та виважено оцінити перспективи її подальшого розвитку необхідно всебічно вивчити підходи до типологізації сучасної економіки, оскільки вони дають змогу передбачити та диференціювати усі бізнес-прогнози: від песимістичних до оптимістичних. Зазначимо, що обґрунтування перспектив розвитку галузі телекомунікацій повинне проводитись як у площині загальносвітових тенденцій, так і в аспекті особливостей економічного розвитку країни і регіонів.

У зв'язку з цим визначальні макро-тренди існуючого бізнес-середовища вважаємо за доцільне розглядати у розрізі найбільш поширених підходів до трактування типології сучасної економіки. Далі на основі узагальнення цих трендів стає можливим визначити відповідний тренд розвитку певної галузі. У даному дослідженні увагу зосереджено на розкритті перспектив та можливостей розвитку галузі телекомунікацій, яка у сучасних умовах виступає однією з системоутворюючих галузей національної економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведені дослідження дозволили встановити, що переважна більшість учених, оцінюючи орієнтири та перспективи розвитку бізнесу на світовому й місцевому рівнях, визнають академічність терміну «економіка знань» та найбільш активно оперують ним. Найбільш ґрунтовні наукові праці, які розкривають теоретично-методологічні засади формування економіки знань, належать А. Л. Гапоненко [1], А. Г. Жаріновій [2], В. П. Колесову [3], В. О. Куриляк [4], Л. І. Яковенко [5] та іншим.

Окрім цього підходу до визначення сучасної економіки існує ще принаймні три концептуальні підходи, які розкривають трендову характеристику сучасного бізнес-середовища. Йдеться про концепцію «економіки мильного бульбашу» (bubble-economy), концепцію «глем-капіталізму» (glam-capitalism) та концепцію «шерингової економіки» (sharing-economy). Серед учених, які обґрунтовують бачення сучасних загальноекономічних процесів через призму означених концепцій слід виділити Н. Ю. Возіянову [6], А. Р. Ципіна [7], С. Л. Моїсеєва [8], П. С. Єщенко [9], Д. В. Іванова [10] та інших. Хоча ці концепції розуміння сучасної економіки не набули загальноновизнаного академічного сприйняття в економічній літературі, зростаюча кількість наукових послідовників підтверджують їх актуальність і значущість та розвивають теоретичні положення.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Слід відзначити, що наявні дослідження того чи іншого підходу до визначення сучасної економіки не демонструють комплексного уявлення про системний характер трансформацій сучасного бізнес-середовища. Також у зазначених наукових працях не містяться структуровані прогнози у розрізі окремих галузей народного господарства та господарчого комплексу в цілому. Як правило, у роботах наводяться приклади впливу типу економіки на окремі галузі (будівництво, фінансова сфера, легка промисловість тощо) або сфери економічної діяльності. Розглядаючи особливості економічних процесів з огляду на прихильність до певної концепції, автори не формулюють принципи релевантної реакції вітчизняних підприємств.

На наш погляд, врахувати багатоаспектність тенденцій сучасного ділового середовища неможливо лише на базі досліджень економічних явищ з позицій постіндустріальної економіки у якомусь одному напрямі, наприклад економіки знань. Для розуміння сутності процесів що відбуваються, слід врахувати усі аргументи стосовно типологізації економіки. Тільки узагальнення особливостей економіки через призму усіх чотирьох концепцій дозволить сформулювати комплексне уявлення про системний характер трансформацій у світі та визначити найголовніші фактори, що спонукають до розвитку вітчизняні підприємства. Це дасть змогу розподілити галузі за найбільшою приналежністю ознак до одного з чотирьох типів економіки. На цій основі буде обґрунтовано перспективи розвитку кожної галузі, й зокрема, галузі телекомунікацій.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні напрямів перспективного розвитку телекомунікаційної галузі на основі типологізації сучасної економіки, визначення відповідних макротрендів бізнесу та формулювання релевантної управлінської реакції підприємств.

Виклад основного матеріалу. Концепція економіки знань стала сьогодні основною теоретичною базою політики економічного зростання, яка актуалізує роль і місце інтелекту людини у суспільстві. Як зазначає Л. Федулова, успіх України у досягненні конкурентоспроможності на світовому ринку з урахуванням економік знань, залежить від її спроможності якомога швидше адаптувати до потреб світової економіки свій потенціал у сфері створення та подальшого розповсюдження знань [11, с. 75].

Вважаємо, що у теперішній час за своєю суттю термін «економіка знань» відображає характеристики постіндустріального суспільства, на найбільш високому еволюційному щаблі розвитку, в ході якого при задоволенні життєво необхідних потреб людини стають усе більш затребуваними диференційовані товари та послуги. Процес розвитку такої економіки полягає у підвищенні якості людського капіталу, у підвищенні якості життя, у виробництві знань високих технологій, інновацій та високоякісних послуг. Для розуміння рівня розвитку України у загальноекономічному просторі, пропонуємо застосовувати таке ієрархічне впорядкування термінів: країни з постіндустріальною економікою — країни зі змішаним укладом економік — країни з економікою знань (або інтелектуально-інноваційною економікою). Найбільшою мірою економіка знань притаманна розвиненим країнам, якими є: США, Німеччина, Велика Британія, Республіка Корея та Японія. При цьому більшість учених визнають, що на даний час Україну правомірно віднести до країн постіндустріальної економіки, у якій лише починають закладатись основи економіки, орієнтованої на знання. Зокрема, Б. Буркинський та О. Моліна зазначають, що інноваційні процеси зараз суттєво змінюють світовий ринок у напрямі зростаючого насичення інноваційними продуктами. Автори підкреслюють, що конкуренція за таких умов еволюціонує у бік співробітництва та розподілу ролей конкурентів у здійсненні інноваційних проектів та організації інноваційних процесів. Однак вітчизняна економіка дотепер з великими складнощами вбудовується до руслу таких загальносвітових тенденцій [11].

Цілком логічно, що перехід світової економіки в новий якісний стан безпосередньо пов'язаний з підвищенням значення теоретичного знання, посиленням ролі високотехнологічних галузей, процесом збільшення частки сфери послуг (структурними зрушеннями) в економіці, впливом інформаційних мережевих технологій (Інтернет). Усі зазначені тенденції вимагають особливого дослідження у зв'язку зі становленням нових теорій сучасної економіки (теорії постіндустріального суспільства, «нової», глобальної мережевої, інформаційної економіки тощо), в тому числі з метою визначення місця теорії економіки знань в їх низці. Внаслідок цього проблеми формування економіки знань та особливості цього процесу представляються виключно актуальними і з наукової, і з практичної точок зору. У центрі аналізу знаходяться, з одного боку, теоретичні аспекти даного економічного явища, а з іншого — практика формування економіки знань в тих країнах, де вона вже прийняла масштабний характер. Необхідність вирішення завдання прискореного переходу України до економіки знань, на наше переконання, є однією з головних умов стійкого розвитку країни як повноправного суб'єкта світового господарства. Хоча ключові економічні показники, які характеризують рівень відповідності України такій економіці, на даний час демонструють здебільшого низькі значення. Досліджуючи рівень розвитку економіки, вітчизняні учені, передусім, приділяють увагу рівню та змісту інноваційності, забезпеченості інвестиційними ресурсами, ефективності фінансово-економічної діяльності й спрямованості трансформаційних процесів.

З огляду на все вищезначене, змістовні висновки щодо спрямованості сучасних трансформаційних процесів в економіці України і світу можливо зробити тільки на основі різнобічного дослідження усіх факторів. Мається на увазі дослідження макротрендів сучасної економіки під різними кутами зору.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу й інший альтернативний підхід до визначення економіки. Однією з поширених назв сучасної економіки, яка уперше була застосована наприкінці 1980-х років стосовно японської економіки, а далі застосовується у подальших дослідженнях й українськими ученими є так звана «економіка мильного бульбаха» (bubble economy). В економіці термін «бульбашок» означає різницю між фундаментальною (базовою) ціною та фактичною (рівноважною) ціною активу. Узагальнено під цим терміном розуміється необґрунтовано висока вартість активів, а саме: нерухомості, акцій та сировинних ресурсів [9]. Спершу даний термін характеризував економіку трьома ключовими складовими бульбашок: швидким зростанням цін на фінансові активи, розширенням економічної діяльності та постійним збільшенням грошової пропозиції і кредиту. За будь-яких обставин у певний час відбувається розривання означених бульбашок, що призводить до гострої фінансово-економічної кризи в країні. Як зазначає С. Моїсєєв, у сучасній економіці глобалізація та розвиток фінансових ринків призвели до того, що «мильні бульбашки» стали повсякденним явищем [8].

Серед зарубіжних авторів ґрунтовним розвитком концепції «bubble economy» займалися американські учені Р. Відмер та Е. Джансен. У своєму першому дослідженні під назвою «Американська економіка мильного бульбаха» автори обґрунтували складність американської економіки, яка спирається на складну та взаємопов'язану серію «бульбахів», до яких здебільшого відносяться: ринки нерухомості, дефіцит федеральних бюджетів, зростаюча заборгованість за споживчими кредитами [11]. Автори дотримуються думки, що означені «бульбахи» з'являються один за одним та постійно збільшуються, що в решті решт, загрожує економіці США та світовій економіці [11]. У подальших дослідженнях автори розширюють перелік «бульбах» до шести, додаючи до перших трьох також фондові ринки, курс долару та фондові ринки. На думку авторів, руйнування «бульбахів» на ринку нерухомості, фондовому ринку, ринку зобов'язань за споживчими кредитами та іншими дискреційними витратами, яке відбулось у 2008–2009 роках, спричинило глибоку економічну кризу у США та світі. Проте учені зазначають, що у найближчі два-чотири роки існує ймовірність того, що усі шість «bubble-складових» економіки лопнуть, тобто зруйнується ще й міць долару та федеральних зобов'язань [12, с. 56]. Відновлення темпів економічного розвитку у 2010–2011 роках автори вважають лише тимчасовим підняттям масового державного стимулювання, яке у подальшому може спричинити ще глибше обвалення світової економіки. Отже, з метою виживання учені пропонують підприємствам суттєво переглянути стратегічні орієнтири та кардинально змінити інвестиційні підходи.

Як вже відзначалось, не всі сучасні науковці визнають академічність термінів «фінансовий бульбашок» або «економічний бульбашок». Хоча підтвердження первинних прогнозів Р. Відмера та Е. Джансена стосовно кризової ситуації у світовій економіці 2008 року дозволили запропонованій концепції «bubble economy» набути достатньо широкого обговорення у різних країнах. Так, український учений П. Єщенко, досліджуючи сутність економіки мильного бульбаха, обґрунтовує її зв'язок з сучасною глобальною фінансово-економічною кризою [9, с. 12]. Автор розглядає даний тип економіки як принципово новий та такий, що суттєво змінив основні риси товарних відносин, генеруючи процес становлення тоталітарного ринку. Особливістю цього ринку є те, що на ньому панує не покупець, а той, хто нав'язує певну систему потреб — корпоративний капітал. Саме він свідомо маніпулює рештою агентами ринку, які поступово перетворюються у клієнтів корпорацій, а точніше — корпоративного капіталу. Останній створює систему, де переможцям дістається все.

Таким чином, особливістю сучасного корпоративного капіталу стає його перетворення у віртуальний капітал, який поєднує фінансовий та фіктивний капітали і відтворює віртуальні фінансові технології та інструменти перекачування багатств із слаборозвинених країн у розвинені країни. Підводячи підсумки, П. Єщенко відзначає, що здійснювана в Україні монетарна політика спрямована на відтворення фіктивного економічного зростання. Вона характеризується надмірним споживанням зовнішніх фінансових ресурсів при одночасній лібералізації внутрішнього ринку і створення сприятливих умов для надходження імпортованих товарів. Як результат — скорочення багатьох галузей промисловості, зростання негативного сальдо зовнішньоторговельного балансу і великого зовнішнього боргу [9, с. 17].

Відповідно до третього альтернативного підходу, характер розвитку сучасної економіки можна пояснити з позицій концепції «глем-капіталізму».

Концептуальна ідея визначати економіку саме як економіку, побудовану на принципах «гламурного капіталізму», належить російському ученому-соціологу Д. Іванову. На його думку це економіка, у якій на перенасичених іміджами ринках, сутнісною логікою діяльності підприємств стає створення якомога яскравіших комбінацій, що спричиняють виклик.

Бізнес-стратегії багатьох індустрій при цьому зводяться до формування «броскості» продукції за умов доступного змістовного наповнення, безкомпромісно оптимістичного її позиціонування та соціального й естетичного придушення тих елементів, що не відповідають першим двом критеріям [10]. Доцільність застосування принципів глем-капіталізму обґрунтовує у авторській концепції розвитку внутрішньої торгівлі України Н. Возіянова. Хоча серед деяких учених існують переконання, що за умов подальшого поглиблення світової фінансово-економічної кризи принципи глем-капіталізму втрачатимуть свою актуальність. Зокрема, М. Покровський прогнозує, що результатом економічної рецесії в Росії, Україні та інших пострадянських країнах стане незворотна трансформація психології населення, зміна ціннісних пріоритетів і як наслідок — крах гламурного капіталізму. Учений вважає, що населення цих країн перегляне свої уявлення про цінності суспільства споживання і стане ближчим до європейців у ставленні до життя. І якщо останніми роками ще зберігається тенденція до «надспоживання», прагнення придбати предмети розкоші, висока туристична мобільність, то опинившись в умовах кризи, споживачі перейдуть від прагнення якомога більше споживати, до системи розумного самообмеження, яка знайде прояв у різних сферах життя.

Отже, цілком ймовірно, що відбудеться логічний перехід від гламурної економіки до шерингової (sharing-economy), основою якої, навпаки, є виважена економія та спільне використання придбаних речей на взаємовигідній основі. Таким чином, шерингова економіка являє собою четверте концептуальне уявлення про стан сучасних економічних процесів в країні.

Узагальнення розглянутих концепцій сучасної економіки дозволяє стверджувати, що вона є важкопередбачуваним системним макро-феноменом, який визначає головний характер змін: швидкість та складність (рис. 1). При чому швидкість і складність перетворень, що відбуваються у бізнес-середовищі, обумовлюють швидкість і складність процесів управління стратегічними змінами на підприємствах.

На основі вище означеного можна сформулювати два головні акценти, які повинні стати релевантною управлінською реакцією підприємств телекомунікаційної галузі на трансформації у бізнес-середовищі. По-перше, сучасні умови характеризуються постійним збільшенням швидкості змін у бізнесі, а саме: підвищенням оперативності управління бізнес-процесами, зростанням динаміки способу життя споживачів і їх запитів під впливом зростаючої інформаційної доступності. Швидкість зростання якості продукції та удосконалення бізнес-процесів зростатиме й надалі, отже, окрім бізнес-рефлексів підприємствам необхідна проактивна система управління стратегічними змінами. По-друге, з прискоренням темпів змін у бізнесі зростає складність виникаючих проблем: складність викликає необхідність вибору; для того, щоб вибір було зроблено швидко й на користь найкращої серед багатьох пропозицій — стимулюються технології; удосконалені технології знову ж підвищують складність. Отже, успіх підприємства залежить від здатності ефективно використовувати ті відмінності, які формують унікальність, а саме — від злагодженої системи стратегічного управління відмінностями.

Нааявні процеси економічного розвитку, а саме: посилення потоку відмінностей товарних одиниць, зміна умови ринку, що призводять до стратегій диференціації, вимагають істотного перегляду концепції менеджменту, що акцентується на приматі «подібності», «однаковості».

Сьогодні на перший план висувуються ідеї, пов'язані з управлінням відмінностями, тобто побудова системи стратегічного менеджменту, що вмє розпізнавати і визнавати цінності відмінностей, та володіє важелями ефективного використання цих відмінностей для реалізації цілей підприємства.

Вочевидь, успішність будь-якого підприємства пов'язана не тільки (і не стільки) з вдало розбудованою організаційною структурою, чіткими зв'язками системи управління, а в першу чергу з тим, якою мірою менеджмент підприємства здатний ефективно використовувати і трансформувати в синергетичний ефект ті відмінності на рівні елементів системи (тобто індивідів, груп працівників, бізнес-одиниць тощо), які створюють унікальність. Отже, виважена стратегічна орієнтація стає необхідною умовою функціонування підприємств телекомунікаційної галузі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Багатоаспектність тенденцій сучасного ділового середовища вимагає досліджень економічних явищ з позицій постіндустріальної економіки у декількох напрямках. Для формулювання реальних перспектив розвитку телекомунікаційної галузі проведено узагальнення концептуальних поглядів на трактування сучасної економіки. Встановлено, що у теперішній час найбільш актуальними трактуваннями сучасної економіки виступають такі: економіка знань; економіка «мільного бульбаху»; «Глем-економіка»; «Шерингова економіка». Узагальнення особливостей економіки через призму усіх чотирьох концепцій дозволило сформулювати комплексне уявлення про системний характер

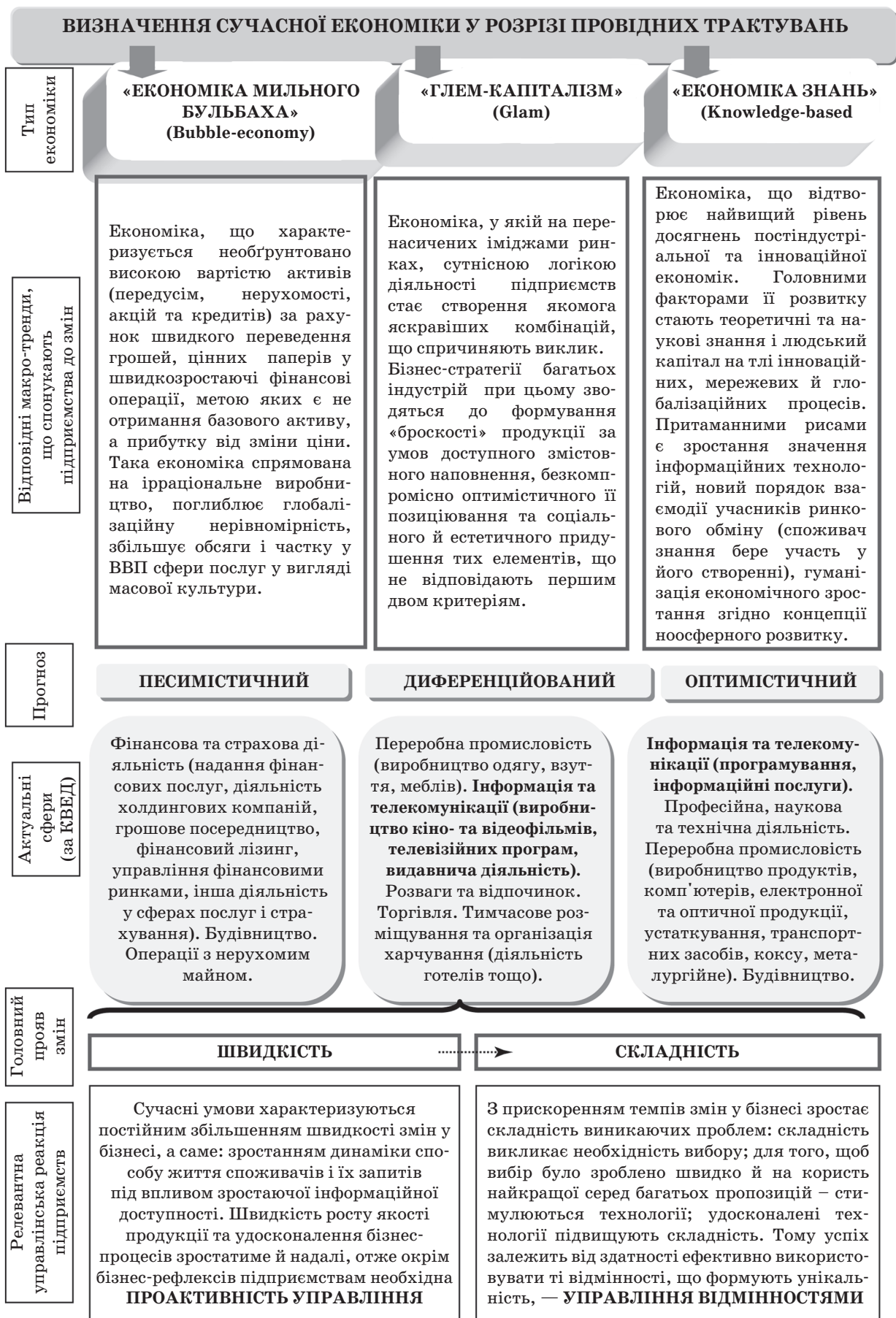

Рис 1. Визначення відповідності телекомунікаційної галузі типу економіки

трансформацій у світі та визначити найголовніші фактори, що спонукають до розвитку підприємства телекомунікаційної галузі. Визнано, що передусім телекомунікаційна галузь відповідає ознакам економіки знань, що визнає дану галузь як одну з найбільш системоутворюючих та перспективних. На основі вище означеного сформульовано два головні акценти, які повинні стати релевантною управлінською реакцією підприємств телекомунікаційної галузі на трансформації у бізнес-середовищі: проактивність управління та управління відмінностями.

Список використаних джерел

1. Гапоненко, А. Л. Экономика, основанная на знаниях: учебное пособие; под общ. ред. А. Л. Гапоненко.— М.: Изд-во РАГС, 2006.— 352 с.
2. Жарінова, А. Г. Економіка знань: зміст та роль інтелекту людини в її формуванні [Електронний ресурс] / А. Г. Жарінова.— Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2010_28/Jaripova.pdf.— Заголовок з екрану.
3. Колесов, В. П. Экономика знаний: монография / В. П. Колесов, В. Л. Макаров, Л. Г. Белова.— М.: ИНФРА-М, 2008.— 432 с.
4. Куриляк, В. Нова економіка у світовому та українському вимірах / В. Куриляк // Вісник Академії економічних наук України. Науковий щорічник.— Донецьк: Ін-т екон.-прав. дослідж. НАН України, 2002.— С. 95–116.
5. Яковенко, Л. І. Інноваційний характер економіки знань / Л. І. Яковенко // Вісник Полтавської державної аграрної академії.— 2010.— № 2.— С. 141–146.
6. Возіянова, Н. Ю. Внутрішня торгівля України: теоретичний базис, моніторинг, моделі розвитку: монографія / Н. Ю. Возіянова.— Донецьк: ДонНУЕТ, 2013.— 517 с.
7. Цыпин, А. Мировая экономика как мыльный пузырь [Електронний ресурс] / А. Цыпин.— Режим доступу: <http://polit.ru/article/2005/09/06/ecoman>.
8. Моисеев, С. «Мыльные пузыри» и политика центрального банка / С. Моисеев // Дайджест-Финансы.— М, 2001.— № 12.— С. 30–34.
9. Єщенко, П. С. Bubble есоnотіс як економіка фінансових спекуляцій і відтворення ірраціонального виробництва / П. С. Єщенко // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць.— К.: ВПЦ «Київський університет», 2010.— Вип. 21.— С. 12–18.
10. Иванов, Д. В. Глэм-капитализм / Д. В. Иванов.— СПб.: Петербургское востоковедение, 2008.— 287 с.
11. Федулова, Л. І. Особливості економіки знань на сучасній фазі розвитку суспільства: теорія і практика розбудови в Україні / Л. І. Федулова, Т. М. Корнєєва // Актуальні проблеми економіки.— 2010.— № 4.— С. 73–86.

Гусева О. Ю. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННОЙ ОТРАСЛИ НА ОСНОВЕ ТИПОЛОГИЗАЦИИ СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКИ. Проведено обобщение концептуальных взглядов на определение типологии современной экономики в разрезе наиболее актуальных ее трактовок: экономика знаний; экономика «мыльного пузыря»; «глэм-экономика»; «шеринговая экономика». Сформировано комплексное обоснование перспектив развития телекоммуникационной отрасли на основе установленной типологии.

Guseva O. PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF TELECOMMUNICATIONS ON THE BASIS OF THE TYPOLOGY OF THE MODERN ECONOMY. A generalization of the concept of views on the definition of a typology of the modern economy in the context of the most pressing her interpretations: knowledge economy; economy «bubble»; «Glam economy»; «Sharing Economy». Formed a comprehensive study of prospects for the development of the telecommunications industry, based on the established typology.